

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. МИХАИЛ ДИМИТРОВ НЕДЕЛЧЕВ

(почетен професор на Нов български университет, преподавател в Нов български университет, филология – теория и история на литературата)

за участие в конкурс за заемането на академичната длъжност *професор* в научна област 3. Социални стопански и правни науки, професионално направление 3.1.

Антропология, социология и науки за културата, с единствен кандидат

доц. д-р ПЛАМЕН ГЕОРГИЕВ БОЧКОВ, преподавател на ОТД към бакалавърски факултет, НБУ

По конкурса за заемане на академичната длъжност *професор* в научната област „социални, стопански и правни науки” – професионално направление „антропология, социология и науки за културата” с единствен кандидат доц. д-р Пламен Бочков са представени всички изискуеми от закона и от нормативните документи на НБУ научни трудове, документи, справки и материали. Представени са като плод на изследователската дейност на кандидата приносната монография „Веда Словена. 140 години по-късно”(НБУ, 2015 г., 314 стр.), както и още ред други трудове и информационни материали за участие в множество изследователски проекти. Всичко това дава основание да се пристъпи към заключителните фази на процедурата.

1.Изследователска дейност и резултати

Доцент д-р Пламен Бочков е един от най-изтъкнатите български фолклористи и етнологични днес, работещи и на терен, и по цялостни проекти в академически екипи, и в областта на теоретическите проблеми на антропологията. Макар през последните две десетилетия дейността му да е съсредоточена основно в Нов български университет, тя има приносно общонационално значение за българската наука и култура. А тези приноси са и в дълбините на българската културна памет, и за множество съвременни аспекти на българското живеене, и за геополитическата и геопоетическа поместеност на българските светове в широките пространства на съвременния свят.

Малко е да се каже, че монографията „Веда Словена. 140 години по-късно” е едно от най-значителните изследвания в българската фолклористична, етнологическа и антропологическа наука от последните десетилетия. Самата тема за доц. д-р Пламен Бочков очевидно е **тема – съдба**. Към тази тема той се връща отново и отново през целия си живот на академичен изследовател и преподавател. Повече от двадесетгодишни са неговите теренни проучвания из регионите, където се предполага, че все още могат да се събират исторически сведения, да се записват фолклорни материали и да се систематизират етнографически наблюдения, изграждащи все нови и нови контексти за знаменитите и толкова оспорвани текстове, представени преди повече от век от старинаря Стефан Веркович. Фолклористът и етнограф Пламен Бочков бе сред основните изследователи в екипа, осъществил публикуването през 1997 г. фундаментално, изключително и като предговори, придружаващи студии и коментари, но и като оформление ново издание на двутомника на Стефан Веркович (трупан като текстове основно с неговия патрньор-кореспондент Иван Гологанов). Но темата „Веда Словена” очевидно връхлита непрекъснато Пламен Бочков, сякаш тя го избира. Той бе сред учените, които подпомагаха създаването и популяризирането на завладяващия филм на поета Борис Христов и режисьора проф. Анри Кулев (продуциран от НБУ), представящ в много посоки *загадката Веда Словена*. Сякаш не бе възможно точно той да не стане българският учен, който да обобщи с парадигмалните средства и с инструментариума на съвременните науки този вече сто и четиридесетгодишен,

непресанно и периодично подновяван дебат за „Веда Словена”, за мястото на тези трудни за разбиране и удивителни и неочаквани като явление през XIX-ти век текстове на българската култура.

Да пише за „Веда Словена” е за Пламен Бочков не само тема-съдба, но е и една извънредно голяма отговорност спрямо българската академическа традиция. Та на тази проблематика посвещават студии и монографии самите създатели на българската модерна фолклористика и етнография проф. Иван Шишманов и проф. Михаил Арnaudов, пристрасно пишат за издадените от Стефан Веркович сборници Петко Славейков, Димитър Маринов и Цани Гинчев. В яростните дебати са въвлечени и голяма част от славистите в Европа през последните две десетилетия на XIX-ти век. „Веда Словена” има своята предиистория – събирането на текстовете, евентуалното им допълване и редактиране. Интересът към „Веда Словена” има своята кулминация – интирисуът като към сензационно отритие, но и обвинението, че това е поредната мистификация, изработена дръзко в една от търсещите утвърждаването на своята културна идентичност възстановени държави, противопоставящи се на Европа на Империите. И самозащитата на Веркович, защитата на тези, които му вярват или просто искат да му вярват. А през XX-ти век историята на случая също е дълга и сложна, с няколкократно подновяване на дебата, въвличане в него и на нови участници. Наред с необходимостта да се интерпретира цялата тази сложна и противоречива история, основното задължение, което трябва да поеме един истински учен – фолклорист и антрополог, е да прочете и интерпретира компетентно самите текстове, нещо, което, знаем го, не се е правило системно през десетилетията. Пламен Бочков е приел всички тези предизвикателства и последователно и разгърнато дава своите научни отговори.

Независимо от амбициозността на своя замисъл и на неговата реализация, а и от неприкритата пристрасност към делото на Веркович-Гологанов (именно и на двамата като тандем, а не само на първия, както често се случва в полемиката), доц. Пламен Бочков се отнася с пределно уважение към всички, работили по темата. Научната добросъвестност и култувираната толерантност към чуждото мнение, го предпазват и от охулването на хулителите на „измамника” Гологанов, и от безкритичното вдаване в мистиката на полученото едва ли не по чудесен начин свръх-древно предание. Основата на неговата твърде усложнена позиция е убеждението, че песните от „Веда Словена” не са измислени от сочените като мистификатори автори и на първо място от Иван Гологанов, обаче, че е „напълно възможно песните да са измислени от информаторите и дори да са редактирани от Гологанов, за да удовлетворят научното любопитство на Веркович” (с. 5). Т.е., като носители на фолклорно съзнание помаците от тези краища биха могли сложно да трансформират в различни тематични насоки своите собствени разказвачески традиции и в едни по-нови условия, пред едни успели да завоюват доверието им слушатели, да се изразят така могъщо в духа на застъпваната от доц. Бочков теория за вътрешната „културна интимност” на съответната общност пред тези архивиращи сведетели. Така изследователят допуска да има някаква степен на „сътворчество” на информаторите на Гологанов при акта на записването, но е убеден, че всичко това е напълно нормално за една жива фолклорна култура и е напълно неуместно и несъответно да се говори за мистификации и фалшификации. Така основният проблем остава как текстовете да бъдат четени чрез привличането на/въвличането им в един много широк и много дълбок контекст, как не само да бъдат съпоставяни с огромен корпус от сродни текстове, но и да бъдат интерпретирани в духа на една комплексно осъзнавана народна традиционна култура.

За постигането на тази своя основна цел – на такова ново прочитане на текстовете на „Веда Словена”, авторът извършва няколко сложни методологически и евристични процедури...

Авторът е имал и щастливата идея да направи пред нас, читателите на монографията, една сложна реконструкция на ходовете на собствените си изследователски усилия. Така той ни показва кое кога е написано, кое в какви предишни научни проекти се вписва и кое сега специално е направено, за да се разгърне цялостната му научна визия, обогатявана непрестанно през тези изминали тридесет години. Тривиалният подход тук би бил: да се представи по-скоро текста като монографически излят с едно единствено несекващо усилие. Но доц. Пламен Бочков ни напомня, че главата за българския фолклор за юнаци е написана и публикувана доста по-рано от оформянето на цялостния замисъл на монографията. Виждаме, това съвсем не пречи за единството на научния текст, за съвсем логичното разгръщане на тази начална проблематика в последователност с по-късно разработваните за българските митове и на още ред други въпроси на традиционната общобългарска и тесно-регионална култура.

Вследствие на множеството извършени операции, изследването е получило и една могъща начално-финална рамка, която не само представя хрониката на дебатите, споровете, полемиката, караниците, охулващите обвинения около „Веда Словена”. Но и в **Послеслова** тя ни дава в обобщен вид знание за актуалния смисъл на цялата тази – индивидуална и колективна – баталия, за самия надхвърлящ „случай” общокултурен конфликт, който наистина е твърде знаков за цялото ни цивилизационно развитие от последното столетие. Дали обаче авторовото твърдение, че „последните по време публикации категорично обръщат гръб на господстващия дискурс в предишни дебати, който се завихря около личностите на Гологанов и на Веркович и оставя настрана проблемите на самите песни от двата тома” (с. 229) не е твърде преждевременно-оптимистично? Защото приобщаването на общия подход към „Веда Словена” и нейния „случай” може да се случи само кагато: 1. научната ни общност усвои интелектуалното послание на монографията „Веда Словена” – 140 години по-късно” и на малкото присъединяващи се към нея с обобщителните си стремежи студии на други автори и 2. същата тази научна общност, и особено фолклористи, антрополози и литературоведи, направят, всеки сам в духа на своите занимания, усилията да прочетат истински самите песни и ги представят на една много по-широка публика с разнородни способности (включително и за студентските аудитории).

Ето, това усилие, не, едно вдъхновено проникване в текстовете на двата тома на „Веда Словена” и съпоставянето им със стотици фолклорни текстове (поведение в духа на „фолклористът като компаративист”), записани в същата епоха, е направил доц. Пламен Бочков в средишните глави на своето монографично изследване. Чрез тези свои прочити, чрез тези анализи и съпоставки, той показва наистина непредвидимите ходове на едно „паганистично въображение” на една общност, която „формално е с мюсюлманско вероизповедание, исторически е принадлежала към християнската общност, но на практика във всекидневното живеене създава „собствена религия”, компилирана от фолклорни представи, сюжети, християнски и мюсюлмански митове и легенди” (с. 50). В тази „собствена религия” именно стоят като топоси, персонажи и сюжети преселенията, героят Офрен (проблематично дали трябва да го четем като античния Орфей или да го мислим като специфично присъщ именно на тази регионална религия)) с всичките му преображения и многоликости, змееборството като „силно застъпен момент в повечето от песните от първия том на В е д а С л о в е н а (с. 66), царските сватби и слънчевите женитби, загадъчната златна книга на юдите (тук при анализа на тази тема е поразителното като убедителност пространното съпоставяне с латиноамериканския кодекс от митове и легенди „Попол Вух”) и пр.

Своите анализи и съпоставки авторът подкрепя и наистина с множество препратки към фолклорни текстове от други сборки, но и със силни анализи на пасажите от писмата на Иван Гологанов, които показват, че основният интелектуален партньор на Стефан Веркович е разбирал как работят тези песни в съзнанието на неговите информатори, на тези удивляващи ни и днес с невероятното си космично въображение българомохамедани от Югозападните Родопи, че и самият Гологанов като техен ъссед е имал усещането за целостта на техните светове и за смислите в тяхната динамично представяща се чрез песните култура. Доц. Бочков ни разкрива и как за тези пазители на Родопското предание (очевидно твърде свободно и артистично боравещи с него) самата им памет за песните и задължението да ги възпроизвеждат ги е вкарвала в разнородни конфликти с мосюлманските норми, как са упражнявали контрол и са налагали запрети местните ходжи и как всичко това допълнително е усложнявало понататъшното получаване на Преданието.

Макар да е тема-съдба, „Веда Словена” съвсем не определя някаква тематична едностранчивост на изследователските интереси на доц. д-р Пламен Бочков. Един малък пример от негови научни публикации ще ни демонстрира обратното: тематичната широта на изследванията му. Така в сб. „Миф”, № 8, Вино и култура, на НБУ, 2003 г., е поместена неговата великолепна антропологическа и фолклористична работа „Юнашкия пир”. В сб. „Значими имена в антропологията. Лекции по антропология” (НБУ, 2004 г.) е публикувана неговата синтетична студия-портрет „Пиер Бурдийо и рефлексивната антропология”, показваща и авторовите теоретически пристрастия. А в сб. „Антропологични изследвания”, том V, НБУ, 2004 г., представената студия на доц. Пламен Бочков е с пределно актуална, „всекидневна” антропологическа проблематика: „Българските турци, изселници в Измир – идентичност, адаптация и мрежи на солидарност”.

А по конкурса като учебници са предложени и още две книги: обобщаващият дълги години водения курс по „Български фолклор” учебник със заглавие „Увод във фолклорната култура” (Пловдив, 2002 г.) и събраните студии по етнология „Ние и другите” (НБУ, 2009 г.). Посочен е и предложен за печат учебник „Митология и религия” (подготвен съвместно с Теодор Леков за издателството на НБУ). Това са все пространни текстове, които представят богатството на теоретичната мисъл на доц. Пламен Бочков.

Библиографията на научните публикации в сборници и в периодични издания съдържа над 20 студии и статии. Посочено е участието в няколко важни научно-изследователски проекта, както и в национални и международни научни конференции. А изброените цитирания от други автори показва престижността и въздействената сила на научните текстове на доц. Пламен Бочков.

2. Учебна и преподавателска дейност

Доц. д-р Пламен Бочков е сред най-обичаните от студентите преподаватели в НБУ. Неговите реализирани курсове са в предложени от няколко департамента програми. Това са близо 20 различни курса от областта на антропологията и етнологията за бакалавърски и магистърски програми. При създаването на различните курсове доц.

Бочков проявява своята новаторска същност – прави непрекъснато подобрения, предлага нови курсове, преобразувания на съществуващите програми.

Свой съществен общоуниверситетски принос за програмната политика на НБУ има доц. д-р Пламен Бочков като един от ръководителите на учебната му дейност със заемането на различни постове и функции.

Доц. Бочков е и успешен ръководител на докторантски програми (научно ръководство на 4 докторанти); той има множество осъществени научни ръководства на дипломанти.

3. Административна и обществена дейност

И като ректор, а преди това и като декан и зам. ректор, доц. д-р Пламен Бочков се утвърди като един от най-успешните ръководители в Нов български университет. Десетки са административните документи в НБУ, създадени с негово участие; множество са общоуниверситетските конференции, оформили съответни решения, на които той е основен водещ. Десетки са и докладите, които той е изготвил за такива конференции.

Доц. Бочков е член на 7 постоянни комисии към Настоятелството и академичния съвет на НБУ. Той представя често интересите на НБУ пред различни държавни институции и на различни национални форуми.

4. Лични впечатления от кандидата

Помня още някои от първите участия на младия фолклорист Бочков в интердисциплинарни хуманитаристки конференции. Но по-цялостни впечатления започнаха да се трупат от съвместната ни работа в Нов български университет. Доц. д-р Пламен Бочков е безспорно с интереса си не само към тясната си специалност (която всъщност и съвсем не е толкова „тясна“), но и с вниманието към работата, към изследователските усилия и към постиженията на колеги от други области на хуманитарното знание, един от тези учени, които създават в Нов български университет усещането за съществуването на истинска академическа общност. Той е винаги диалогично отворен, преизпълнен с любопитство и към заниманията на другите, готов да търси и нови пътища в областите на фолклористиката, етнологията, антропологията. А така трябва да бъде и с всеки истински антрополог: в началото на самото научно познание стои всекидневното социално любопитство и социалната любознателност; слад това идва способността да градиш с научното си въображение човешки светове. Ще отбележа отличните си впечатления от участието на доц. д-р Пламен Бочков в една от инициативите на ръководения тогава от мен департамент Нова българистика: в конференцията, посветена на стогодишнината от рождението на литературния историк Иван Богданов. На това събитие, превърнало се в общоуниверситетско, Пламен Бочков представи вешо заниманията на Иван Богданов с „Веда Словена“, неговата известна монография (първа от този род книга). И това безспорно бе – след осъзнаването на това, колко още работа има да се върши - още един подтик към създаването на бъдещата монография.

Незабравими са и спомените ми за съвместното ни посещение (заедно с проф. Богдан Богданов, проф. Георг Краев и други колеги) в родопското село Сатовча и в региона – при наследниците на т.н. „информатори“ за записването на текстове от „Веда Словена“.

С възхищение наблюдавах уменията му като като вещь фолклорист да общува с хора от различни социални групи, да предразполага събеседниците си, да предизвиква откровеност. При представянето на филма за „Веда Славена” на тандема Борис Христов-Анри Кулев, Пламен Бочков успя да напомни на участниците в събитето (а там бяха и представители на населението от днешната гръцка част на Югозападните Родопи) каква значима роля имат техните предци в опазването и възпроизвеждането на „Родопското предание” и така още един път засили внушението на самия филм. Най-новите ми колегиални впечатления от доц. д-р Пламен Бочков са във връзка със съвместната ни работа в големия нов проект „Общоуниверситетски речник” (речник на общите ни термини), ръководен от доц. д-р Веселин Методиев. Огромно удоволствие е да се работи в този малък екип от изтъкнати преподаватели-изследователи в Нов български университет, където при всички разисквания (включително в интензивните работни срещи в Творческия дом на НБУ в Созопол) участието на Пламен Бочков е извънредно пригодно, предложенията му при нашата напрегната, интензивна работа са винаги уместни и се приемат с внимание от колегите, дори и когато не съвпадат с техните гледища. Но и дебатите с Пламен Бочков са меки, неантагонистични, макар да изказва позициите си последователно, обосновано. Вярвам, че повечето колеги от академичния състав на Нов български университет имат моето усещане от работата на **Пламен Бочков - р е к т о р а**: в хода на неговия мандат в нашия университет продължава да се утвърждава атмосферата на толерантност и приягелство, но и на пределна сериозност към мисията на преподавателя и изследователя. В Университета имаме вярата в смисъла и ефективността на поддържания ред, в единството на волите и делата ни. И заслугите на Ректора от последните години в това отношение са безспорни.

5. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Препоръките ми ще се изразят под формата на едно пожелание за съвместна работа. Една от най-непроучените страни на българската литература – класическа и съвременна – е прякото въздействие на българския фолклор върху конкретни произведения (т.н. *художествен фолклоризъм*). Много ми се иска Пламен Бочков да участва, заедно с колегите-литературоведи от департамент Нова българистика, в разработването под някаква форма на тази проблематика. Убеден съм, че такава съвместна разработка ще бъде плодотворна.

Друга моя препоръка е да се направи необходимото монографията за „Веда Словена” да бъде популяризирана в по-широки обществени слоеве, а оттук – и да се мисли (каквито идеи имаме) за популяризиране сред новите поколения българи и на самите непознати текстове от сбирките на Стефан Веркович.

И последно: бих предложил на кандидата да търси възможности да представя своите научни открития (не само по случая „Веда Словена”) в популярна форма, в масовата преса. Едно такова негово явяване ще бъде противовес и на всякакви фалшификации с културната ни история, а ще бъде и успешна форма на популяризирането на Нов български университет.

Моето категорично заключение е: кандидатът за заемането на академичната длъжност **професор** доц. д-р **Пламен Георгиев Бочков** притежава в превъзходна степен всички необходими качества да получи заслужено тази длъжност. Ето защо, препоръчвам най-горещо на почитаемото научно жури да гласува единодушно ЗА допускането на кандидатурата му до избор от Академичния съвет на Нов български университет. Надявам се, че Академичният съвет ще се съобрази напълно с нашите високи оценки.

25 ноември 2015 г.
София

Проф. Михаил Неделчев